

Postizanje regionalne bezbjednosti Zapadnog Balkana kao tačke oslonca regionalne saradnje

Region Zapadnog Balkana je prostor koji ima ciklične bezbjednosne krize i konstantne bezbjednosne izazove. Dokaz za navedenu tvrdnju može se pronaći posmatranjem istorijskog konteksta ovog regiona. Dvadeseti vijek obilovao je sukobima većih ili manjih razmjera. Stoga je potrebno utvrditi uzroke nestabilnosti, kao i moguće odgovore na njih. Uzroci su dvojaki. Oni su sadržani u unutarregionalnim i međunarodnim bezbjednosnim izazovima. Bezbjednost Zapadnog Balkana uslozljavaju politička previranja u državama regiona i složeni odnosi. Ovako posmatrani izazovi regionalne saradnje su element za međusobno razumijevanje i saradnju država Zapadnog Balkan, a posebno u oblasti bezbjednosti, kao i uslov za lakše savladavanje zadataka iz pregovaračkih poglavlja u politici proširenja Evropske unije.

Ključne riječi: Zapadni Balkan, bezbjednost, bezbjednosni izazovi, saradnja

Uvod

Zapadni Balkan je područje utemeljeno na brojnim različitostima, koje su ne samo karakteristika određenog vremena već vuku istorijske korijene. Razlike su brojne i kreću su od nacionalnih, vjerskih, etničkih, kulturnih, preko socijalnih i društvenih, sve do političkih. Ova činjenica daje sličnost regionu Zapadnog Balkana sa EU. Ona je prostor prepun različitosti, ali sa jednom bitnom razlikom. One ne predstavljaju potencijal za nestabilnost, već u potpunosti odgovaraju krilatici EU „ujedinjeni u različitosti”. Sve češće se danas u evropskim okvirima govori o Zapadnom Balkanu kao nestabilnom području. Ovaj epitet nastao je kao proizvod istorijskog nasljeđa koje je obilovalo sukobima, od kojih su neki proizvod nestabilnosti na tlu Evrope, dok su drugi proizvod zloupotrebe različitosti na ovom prostoru. Politička previranja takođe su konstanta, pa sve promjene u društvu nastale po ovom osnovu predstavljaju rizik za stabinost regiona. Za razumijevanje uzroka nestabilnosti mora se ukazati i na dug proces ekonomske i društvene tranzicije iz jednog političkog, ekonomskog i društvenog sistema u drugi, što je za posljedicu imalo neprilagođenost društvene zajednice i česte zloupotrebe političkih elita. Zapadni Balkan

* Nikola Banićević, Univerzitet Donja Gorica, Humanističke studije, nikola.banicevic2@udg.edu.me

mogao bi se analizirati kroz prizmu brojnih istorijskih događaja koji su se desili na tlu Evrope. Posebno pažnju privlači završetak Hladnog rata, kada je pad Berlinskog zida i simbolično najavio ujedinjenje Evrope, koje će se dogoditi zvanično 1992. godine u Mاستrihtu. SFRJ u ovom ključnom istorijskom periodu zauzima geostrateški i gopolitički značajan dio Zapadnog Balkana. Dok politički i društveni procesi prolaze pored nje, na ovom prostoru dešava se suprotan proces, disolucija, praćen građanskim ratom i krvavim raspadom države. Nerazumijevanje šire slike međunarodnih odnosa od strane političkih elita u pojedinim trenucima geostrateških kretanja u Evropi, doprinijelo je dodatno destabilizaciji prilika i zaostajanju država za razvijenim demokratijama Evrope. Sve navedeno otvorilo je prostor za pojavu rizika, izazova i prijetnji po regionalnu bezbjednost, koje možemo podijeliti na nacionalne, unutarregionalne i međunarodne. Moramo biti svesni da na bezbjednost regiona Zapadnog Balkana utiču asimetrične i nekonvencionalne prijetnje, čiji izvori dolaze iz različitih centara, destabilizujući region.

Unutarregionalni bezbjednosni izazov

Geostrateški položaj Zapadnog Balkana je njegova specifičnost i karakteristika kao regiona na evropskom tlu. On predstavlja prirodnu vezi Istoka i Zapada za protok ljudi, robe i kapitala. Neke od država regiona nalaze se na spoljnoj granici EU i čine kapiju za ulazak na ovaj prostor. Neke od država izlaze na Jadransko more, što je važna prednost u ekonomskom smislu. Neke od navedenih karakteristike ovog prostora možemo posmatrati kao njegovu komparativnu prednost u odnosu na druge regione na evropskom tlu, ali jednako tako one su izvor brojnih rizika po nacionalnu bezbjednost država, a samim tim i po bezbjednost regiona. Jedan od značajnih problema je činjenica da region nije ravnomjerno ekonomski razvijen, pa „shodno tome se problemi i konflikti koji se odnose na raspodjelu u društvu oskudice preklapaju sa problemima i konfliktima koji nastaju iz proizvodnje.”¹ Kada ovome dodamo teško nasljeđe sukoba, podjela i netrpeljivosti, dolazimo do čitavog niza regionalnih izazova, rizika i prijetnji. Posebno treba obratiti pažnju na neke od njih, kao što su: organizovani kriminal, ilegalne migracije i razvoj nasilnog ekstremizma.

Organizovani kriminal možemo posmatrati sa više aspekata, međutim, ovdje će prilikom njegovog definisanja biti riječi o teorijskom, pravnom i bezbjednosnom aspektu. Kako bismo pojasnili uticaj organizovanog kriminala kao bezbjednosnog rizika po stabilnost Zapadnog Balkana, najprije ga treba definisati. U teorijskom smislu treba početi od definisanja organizovane kriminalne grupe kao osnova

¹ Urluh Bek, *Rizično društvo*, Filip Višnjić, Beograd, 2001, str. 38.

nastanka ovog bezbjednosnog rizika. Zato se kaže da je ona „kriminalna organizacija koja predstavlja tajno udruženje više lica, koja ispunjavaju potrebne uslove utvrđene pisanim ili nepisanim pravilima kojima se uređuje funkcionisanje organizacije i pristaju na strogo poštovanje tih uslova, koja je osnovana radi profesionalnog i po pravilu planskog vršenja krivičnih dela (naročito nekih vrsta krivičnih dela koja su specifična za ciljeve kriminalne organizacije) i to tako da organizacija bude trajnog karaktera, a u cilju kontinuiranog sticanja imovinske koristi ili moći, te ostvarenja monopola na/u određenom području.”² Ključan trenutak prilikom sprovođenja kriminalnih radnji ovog tipa je što se one vrše na organizovan način. Takođe, radi se o organizovanoj grupi koja je homogena i postupa po sopstvenim pravilima i strogo kontrolisano i sa planom vrši kriminalne radnje. Odgovor države mora biti dvojak, pravni i institucionalni. Nadležni državni organi moraju preduzimati radnje i mjere s ciljem prevencije i ranog otkrivanja organizovanih kriminalnih grupa, ali isto tako biti spremne i opremljene za represivnu reakciju. Svaka od država regiona na svoj način pravno uređuje ovu oblast. Tako Krivični zakonik Republike Srbije u članovima 345 i 346 definiše krivično djelo kao dogovor za izvršenje krivičnog djela i udruživanje radi vršenja krivičnog djela.³ Na ovaj način zakonodavac potencira važnost sankcionisanja dva bitna elementa bića krivičnog djela, i to dogovor i udruživanje. Kada je u pitanju Krivični zakonik Crne Gore, u članovima 401, 401a, 402 i 404 sveobuhvatno definiše vršenje krivičnih djela na organizovan način.⁴ Prvo polazi od definicija kriminalnog udruživanja, a zatim definiše i krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije. Zakonodavac na jedan pravno suptilan način gradira težinu izvršenja krivičnog djela na organizovan način, u odnosu na njegovu težinu i kaznu koja je zapriječena. Zatim ističe posebno odgovornost organizatora organizovane kriminalne grupe, a potom i njenih učesnika u izvršenju krivičnog djela. Njima se organizovanje i učestvovanje uzima kao posebna otežavajuća okolnost u sticaju sa izvršenim kriminalnim djelom. Važno je da krivični zakoni država regiona Zapadnog Balkana prepoznaju vršenje krivičnog djela na organizovan način kako bi ono bilo kažnjivo, ali jednako je tako važno da prate preporuke organa EU u ovoj oblasti tokom pregovaračkog procesa na putu pristupanja. Dobar pravni okvir podrazumijeva da i druga zakonska rješenja koja se naslanjaju u materiji na krivične zakone usaglašeno posmatraju ovaj bezbjednosni rizik i

² Milan Škulić, „Odnos organizovanog kriminaliteta u krivično pravnom smislu i saočesništva”, *Žurnal za kriminalistiku i pravo*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2014, str. 3.

³ Krivični zakonik („Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 — ispr, 107/2005 — ispr, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019)

⁴ Krivični zakonik Crne Gore („Sl. list RCG”, br. 70/03, 13/04, 47/06 i „Sl. list CG”, br. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11, 40/13, 56/13, 14/15, 42/15, 58/15, 44/17, 49/18 i 3/20)

prijetnju. Na ovaj način stvara se valjan pravni osnov za djelovanje nadležnih državnih organa, koji svoje aktivnosti moraju sprovesti u skladu sa zakonskim rješenjima koja se tiču njihovog rada. Borba protiv organizovanog kriminala zatijeva saradnju država po više osnova, posebno u krivičnim stvarima, kao i između nadležnih organa. Zato je bitno imati kvalitetan pravni okvir koji omogućava saradnju. Tako je Crna Gora prepoznala važnost ove činjenice i donijela Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima Međunarodna pravna pomoć koji članom 3 „obuhvata izručenje okrivljenih i osuđenih, ustupanje i preuzimanje krivičnog gonjenja, izvršenje stranih sudskih odluka u krivičnim stvarima, kao i ostale oblike međunarodne pravne pomoći propisane ovim zakonom.”⁵ Slična rješenja postoje i u Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima Republike Srbije.

Organizovani kriminal je prije svega bezbjednosni problem, pa ga pored teorijskog, pravnog i institucionalnog moramo posmatrati i iz ovog ugla. Iako je on konstantna prijetnja za nacionalnu i regionalnu bezbjednost na Zapadnom Balkanu, možemo govoriti o savremenom organizovanom kriminalu koji se karakteriše time „da za razliku od nekadašnjeg organizovanog kriminala čiji je primarni motiv bio sticanje profita, današnji kriminalci imaju i druge aspiracije. Finansijska moć i pozicije u političkom, privrednom i lokalnom sektoru koriste se za vanpravne, neetičke i druge uticaje na državu, odnosno na uzimanje položaja u društvu koji se ne mogu steći učestvovanjem u regularnim demokratskim procesima.”⁶ Danas možemo reći da je organizovani kriminal evoluirao i da ide u korak sa globalnim tokovima. Stoga on nerijetko postaje vezan za političke elite čiju naklonost i podršku dobija kroz krivično djelo korupcije. Njihova veza postoji i sa ekonomskim centrima moći i to ne samo u jednoj državi. Poseban bezbjednosni problem predstavlja sprega organizovanog kriminala i pranja novca i finansiranja terorizma. Upravo nelegalno stečenim novcem i imovinom koja se želi uvući u legalne tokove, finansiraju se kriminalne radnje. Danas on poprima oblike transnacionalnog, jer se pored veze među državama regiona povezuje i sa državama na drugim kontinentima. Organizovane kriminalne grupe koriste nove tehnologije za svoje aktivnosti, posebno za komunikaciju i pranje novca putem bitcoina. Dokaz da se sve više koristi ovaj vid transakcija je i činjenica da je „mreža bitcoin transakcija između ilegalnih korisnika tri do četiri puta gušća od mreže legalnih korisnika, pri čemu su korisnici mnogo više povezani jedni s drugima putem transakcija. Veća gustina je u skladu s tim da ilegalni korisnici obavljaju više transakcija i koriste bitcoin prvenstveno kao sistem

⁵ Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službenom listu CG”, br. 4/08 i 36/13)

⁶ Saša Mijalković, „Organizovani kriminal kao pretnja nacionalnoj bezbjednosti” *Bezbjednost 1–2/2009*, Beograd, 2009, str. 123.

plaćanja za kupovinu/prodaju robe”⁷ Ako uzmemo u obzir činjenicu da je od uvođenja kriptovaluta prošlo osam godina, možemo zaključiti da je za kratko vrijeme izvršen vrlo jak uticaj na crno tržište, a samim tim i na aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa. Predmet organizovanih kriminalnih grupa je ilegalna trgovina ljudima, oružjem, narkoticima i umjetninama. Posebnu pažnju privlači trgovina narkoticima, ako se zna da je istok posebno Avganistan značajan proizvođač opijuma, a njegovo tržište zapadna Evropa. Tranzit se obavlja preko država Zapadnog Balkana uz pomoć organizovanih kriminalnih grupa. Egzaktni podaci sadržani su u izvještaju Globalne inicijative protiv transnacionalnog kriminala pod nazivom Žarišta organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu, koji ukazuje da „takozvana balkanska ruta je najpoznatija po švercu heroina iz Avganistana preko Turske, Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Heroin iz Turske prelazi u Bugarsku ili Grčku, pre nego što uđe u Severnu Makedoniju i Srbiju. Zatim biva prenet takozvanom centralnoevropskom rutom do Mađarske, Slovačke, Austrije i Švajcarske. Heroin se takođe krijumčari u Italiju preko Severne Makedonije i Kosova, a zatim preko Albanije i Crne Gore. Iz Srbije i Crne Gore, droga stiže u Bosnu i Hercegovinu, a zatim dalje u Hrvatsku i susednu Sloveniju.”⁸

Sve navedeno ukazuje da je bitan element organizovanog kriminala stvaranje kriminalnih mreža. One vrše jasnu podjelu na interesne sfere i teritorije na kojima se vrše kriminalne radnje. Često se radi o većem broju po obimu manjih kriminalnih grupa na nacionalnom nivou, koje su dobro organizovane. One žele da uvećaju svoju moć, pa tako stupaju u kontakt sa kriminalnim grupama iz država regiona. Ove grupe pak vrlo često imaju konekcije sa kriminalnim grupama sa drugih kontinenata. Na ovaj način možemo govoriti i o „balkanskom kriminalu” na tlu EU, ali i na širem prostoru. Izuzetno složena kriminalna mreža, korišćenje novih tehnologija, korupcija i pranje novca ukazuju da je organizovani kriminal složen bezbjednosni izazov i rizik, te da se niti jedna država regiona sama ne može izboriti sa njim. Stoga je potreban združeni regionalni odgovor kroz saradnju nadležnih organa i službi, što čini važnu tačku oslonca u odnosima država ovog regiona.

Međunarodni bezbjednosni izazovi

Period prve polovine dvadesetog vijeka je donio sukobe koji su po intenzitetu, ljudskim žrtvama i geostrateškom prostoru koji su zauzimali već tada pokazali da nestabilnost u međunarodnim okvirima ne

⁷ Sean Foley, Jonathan R Karlsen, Tālis J Putniņš, „Sex, Drogas and Bitcoin”, *The Review of Financial Studies, Volume 32*, Oxford Academic, Oxford, 2019. pp. 1798–1853.

⁸ <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-Serbian-13Jun1110-Web.pdf>

poznaje granice. Nakon dva svjetska rata nastupio je period Hladnog rata, koji je prostor u kojem je bila ugrožena međunarodna bezbjednost proširio na cijeli svijet. U periodima nakon završetka navedenih kriza, kao po pravilu nastajale su međunarodne organizacije ili je tražen drugi vid kolektivnog odgovora na međunarodne bezbjednosne izazove. Završetak Prvog svjetskog rata doveo je do stvaranja Lige naroda kao modela saradnje država radi očuvanja svjetskog mira. Ideja ove međunarodne organizacije jasno je zapisana u „osnivačkom aktu koji inače spada među druge dokumente Versajskog mirovnog ugovora, u članovima od 10 do 16. pretpostavljao je ograničenje prava država na rat, određivao prethodne postupke mirnog rješavanja sporova i svim članicama Lige naroda jemčio teritorijalnu cjelovitost i političku nedodirljivost.”⁹ Ovako stvorena velika ideja o svjetskom miru imala je i nedostatke, koji će se ispoljiti posebno krajem tridesetih godina dvadesetog vijeka koje su bile uvertira za početak Drugog svjetskog rata. Svijet je tokom četiri godine trajanja rata vidio do tada nezapamćene strahote i stradanja, a geostrateški prostor na kojem se vodio rat i broj aktera prevazilazio je okvire iz prethodnog. Ponovo se nakon okončanja rata rađa ideja o saradnji država sa ciljem očuvanja postignutog mira, kao i stvaranja snažne brane za nastanak novih sličnih sukoba. Tako nastaju Ujedinjene nacije, formalno ustanovljene međunarodnopravnim aktom, Poveljom UN-a. Njenu svrhu i ulogu u okvirima međunarodne bezbjednosti najbolje možemo sagledati iz šeste glave Povelje koja je naslovljena „Mirno rješavanje sporova”, dok je glava VII naslovljena „Djelovanje u slučaju prijetnje miru, kršenja mira i čina agresije”. Povelja uvodi novi metod za postizanje međunarodne bezbjednosti, a to je postupak održavanja mira.¹⁰

Takođe, nakon završetka Drugog svjetskog rata osniva se NATO, kao vojna i politička organizacija par excellence zadužena za očuvanje mira u svijetu primjenom kolektivnog sistema bezbjednosti, definisanog članom 5 Vašingtonskog ugovora. U toku Hladnog rata ovaj model očuvanja mira naročito je bio značajan i činio taj tas na vagi svjetskog mira koji je održavao ravnotežu snaga, kao garanta da do nuklearnog — totalnog rata neće doći. Osnivanje sve tri organizacije prvo predstavlja dokaz da su države težile saradnji u međunarodnim odnosima radi očuvanja međunarodne bezbjednosti i svjetskog mira. Drugo, pokazuje opredijeljenost država za kooperativni model u međunarodnim odnosima zasnovan na saradnji, razumijevanju i mirnom rješavanju sporova. Da li je ovaj model uspješno prošao sve izazove po svjetski mir? Da li je doprinos navedenih organizacija bio efikasan kod svih rizika i prijetnji? Ne možemo dati potvrđan odgovor, ali njihovo postojanje, djelovanje i princip kooperativnosti

⁹ Anton Grizold, *Međunarodna sigurnost*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1998, str. 47.

¹⁰ A. LeRoy Bennet, James K. Oliver, *Međunarodne organizacije*, Politička kultura, Zagreb, 2004, str. 135.

zasigurno je učinio da se broj potencijalnih sukoba i ugrožavanja međunarodne bezbjednosti i svjetskog mira znatno smanji. Kao i u regionalnim okvirima, u međunarodnim još je i više izražen princip potrebe združenog odgovora na izazove, rizike i prijetnje koji su brojni, raznovrsni i složeni. Jednako kao i kod regionalne bezbjednosti, očuvanje svjetskog mira i bezbjednosti treba da bude tačka oslonca i saradnje među državama.

Kako bismo dokazali tvrdnju da međunarodni bezbjednosni izazovi utiču na stabilnost regiona Zapadnog Balkana, moramo uzeti u obzir tri činjenice. Prvo, da pomenuti region nije geostrateški i geopolitički izdvojena cjelina od ostatka međunarodne zajednice. Drugo, da predstavlja specifičan prostor pogodan za razvoj faktora nestabilnosti. Treće, međunarodni bezbjednosni izazovi, rizici i prijetnje prelaze granice država, te imaju jasan uticaj na ovaj region. Kako bismo ukazali na njegov globalni uticaj, ali isto tako i uticaj na region Zapadnog Balkana, za primjer uzećemo terorizam. Najprije, valja poći od definicije terorizma koja kaže: „terorizam je organizovana primena nasilja (ili pertnja nasiljem) od strane politički motivisanih izvršilaca, koji su odlučni da izazivanjem straha, zebnje, defetizma i panike nameću svoju volju organima vlasti i građanima.”¹¹ Terorizam može biti motivisan ideologijom pa onda govorimo o ljevičarskom i desničarskom, podstaknutom separatističkim, nacionalističkim i etničkim idejama i religijom. Prostor Zapadnog Balkana u kontekstu terorizma sa stanovišta Globalnog indeksa terorizma koji je nastao kao proizvod rada Instituta za ekomiju i mir sa sjedištem u Sidneju, ukazuje da države ovog regiona spadaju u grupu država sa malim do vrlo malim indeksom rizika od terorizma.¹² Ovaj statistički podatak treba uzeti sa rezervom i terorizam kao međunarodni izazov, rizik i prijetnju posmatrati u skladu sa bezbjednosnim, političkim, ekonomskim, socijalnim i društvenim prilikama na Zapadnom Balkanu. Dakle, tačna je činjenica da ovaj region do sada nije imao terorističkih napada kakvi su bili u drugim državama EU odnosno svijeta. Međutim, potencijala za postojanje prijetnje od terorizma ima. On je sadržan prvo u uticaju terorističkih grupa iz drugih djelova svijeta, kroz upotrebu radnji organizovanog kriminala kojima stiču finansijska sredstva za svoje aktivnosti. Ruta organizovanih kriminalnih djelatnosti prolazi između ostalog i preko prostora Zapadnog Balkana, što je i pokazano kroz analizu u prethodnom dijelu rada. Drugi važan trenutak je sve veći razvoj i narastajuća ideja radikalizacije političke i društvene scene koja vodi ka nasilnom ekstremizmu, a on dalje ka terorizmu. Australijski nacionalni komitet za borbu protiv terorizma nasilni ekstremizam definiše kao „spremnost da se koristi ili podrži upotreba nasilja za određena uvjerenja, uključujući one političke,

¹¹ Radoslav Gaćinović, *Savremeni terorizam*, Grafomark, Beograd, 1998, str. 31.

¹² Global terrorism index 2020, Measuring the impact of terrorism, Institute Economic and Peace, Sydney, 2020, p. 9.

društvene ili ideološke prirode”.¹³ Navedeno je nekoliko razloga za korišćenje nasilnih metoda, među kojima su stradanje ljudskih života, stvaranje nepovjerenja građana prema vlasti, želja za nasilnim promjenam u društvu, paraliziranje života ljudi, stvaranje straha i nezivjesnosti i nanošenje ekonomske štete. Prije prelaska na konkretan problem potrebno je kratko pojasniti značenje pojmova radikalizacija i nasilni ekstremizam. Nasilni ekstremizam se odnosi na nasilje koje se opravdava, ili je u vezi s ekstremnom vjerskom ili političkom ideologijom. Definiciju nasilnog ekstremizma daje generalni sekretar UN i kaže da „nasilni ekstremizam obuhvata širu kategoriju manifestacija i da postoji rizik da sjedinjavanje dva pojma može dovesti do opravdanja previše široke primjene mjera protuterorizma, uključujući i oblike ponašanja koji ne bi trebalo da budu kvalificirani kao teroristički akti.”¹⁴ Nasilno sprovođenje ekstremnih ideja opravdava se vrlo često time da su potrebne ekstremne promjene u političkom i društvenom životu jedne države i zajednice, te da njih treba sprovesti nasilnim putem. Nasilni ekstremizam je društveno negativna pojava čiji uticaj je vidljiv, kako na bezbjednost tako i na društveni poredak. Njegovi izvori i pokretači sadržani su u različitim faktorima kao što su: socijalni, ekonomski, politički, ideološki i religijski i kulturni. Opasnost dolazi i otud što društvena zajednica često ne pravi razliku između aktivizma, radikalizma i ekstremizma. Radikalizaciju ne treba apriori uzimati kao negativnu društvenu pojavu i bezbjednosni rizik. Problem nastaje kada radikalna ideja postane ekstremna, a posebno kada se ona želi ostvariti nasilim putem. Ovo ukazuje na tanku liniju koja postoji između radikalizma, ekstremizma i nasilnog ekstremizma. Sve navedeno je dokaz da specifičnost regiona Zapadnog Balkana čini ovaj prostor pogodnim za razvoj nasilnog ekstremizma, a samim tim i realno utemeljenog rizika od terorizma.

Danas raste prijetnja od nasilnog ekstremizma na globalnom nivou. Ovaj bezbjednosni izazov globalnih razmjera ne zaobilazi ni Zapadni Balkan. Teret sukoba u prošlosti osjeća se i danas i nasljedstvo je koje je generacijama ostavilo prisustvo desničarskih i etnonacionalističkih grupa, čije ideje u vremenu sveopšteg populizma narastaju. Ove grupe ostvaruju veze na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou sa istim ili sličnim grupama koje baštine zajedničke ideje. Vrijeme u kojem živimo dovodi u pitanje realizaciju procesa evropeizacije, demokratizacije i stvaranja građanski otpornih zajednica na pojavu nasilnog ekstremizma. Korupcija i dugotrajan proces tranzicije stvaraju nezadovoljstvo, pa uz nedostatak prethodno navedenih atributa, otvara se slobodan prostor za djelovanje desničarskih i etnonacionalističkih grupa. Da je ovo problem međunarodne zajednice koji se reflektuje i na ovaj region, pokazuje i politička i

¹³ Countering Violent Extremism (CVE) Literature Review, Australian Government, Department of Defence, Edinburgh, 2011, p. 9.

¹⁴ Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session, A/A/70/674)

društvena scena država EU. Tako u Francuskoj imamo desničarski orijetisanu stranku Nacionalni front. U Španiji je stranka ekstremne desnice ušla u parlament prvi put poslije 1975. godine i smrti Franka. U Italiji je 2018. godine vlast u državi formirala desničarska partija Liga sa pokretom Pet zvijezda. Istraživanje koje je sprove- la medijska kuća BBC iz 2019. godine jasno ukazuje da desničarske partije bilježe porast u gotovi svim evropskim zemljama, bez izuzet- ka i u skandinavskim, gdje se njihov udio u političkom životu kreće između 17 i 21 posto.¹⁵ Navedeno ukazuje da desna nacionalistička kretanja na međunarodnoj sceni imaju uticaj i na region Zapadnog Balkana. Dodatno podstiču i daju snagu za djelovanje takvih parti- ja i organizacija na ovim prostorima, čije ideje mogu ugroziti nacio- nalnu bezbjednost država regiona.

Terorizam kao međunarodni bezbjednosni izazov, rizik i prijet- nja, svoje izvore u najvećem dijelu ima na prostorima Sirije, Iraka i Avganistana. Terorističke organizacije, među kojima posebno ISIL, koriste državljane drugih država kao borce u svojim redovima. Radi se o stranim borcima. Strani borac se definiše kao „osoba koja napu- šta svoju zemlju porijekla ili uobičajeno boravište, da bi se pridružio nedržavnoj oružanoj grupi u oružanom sukobu u inostranstvu i koji je prvenstveno motivisan ideologijom, religijom i srodstvom,”¹⁶ Ovaj bezbjednosni izazov opterećuje Zapadni Balkan još od 2012. godi- ne. Iako se ne može utvrditi egzaktn broj ovih lica, procjene kažu da je više od 1000 ljudi sa prostora Zapadnog Balkana bilo na rati- štima u Iraku i Siriji, koji su svoje živote i živote svojih porodica po- dredili terorističkim aktivnostima. Posebnu opasnost za države čiji su oni državljani predstavlja njihov povratak. Ovo je višedimenzionalni problem i tiče se pitanja bezbjednosti, pravnog, socijalnog i društve- nog odnosa zajednice. Potrebno je na ova lica primijeniti odgovara- juće zakonske mjere, ali isto tako raditi na njihovoj deradikalizaciji i resocijalizaciji, kako bi mogli postati dio društvene zajednice, bez opasnosti za aktiviranje i širenje ekstremističkih ideja koje su stekli na stranim ratištima i koja mogu dovesti do pojave terorizma. Nave- dено je takođe dokaz da terorizam kao rizik po međunarodnu bez- bjednost opterećuje prostor Zapadnog Balkana.

Kada bismo pogledali statistiku sa početka izlaganja i uporedili je sa svim izrečenim, jasno bismo mogli zaključiti dvije stvari. Prvo, da ona jasno ne oslikava izazov, rizik i prijetnju koju terorizam ima po prostor Zapadnog Balkana. Drugo, da terorizam kao međuna- rodni bezbjednosni izazov ima uticaj na bezbjednost regiona Zapad- nog Balkana i to u tri pravca: kao posljedica djelovanja stranih bo- raca, globalno narastanje desničarskih i etnonacionalističkih partija i organizacija i ratno nasljeđe prošlosti koje stvara pogodan prostor za ekstremni nacionalizam koji može dovesti do razvoja terorizma.

¹⁵ <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-48065932>

¹⁶ Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, „Fo- reign Fighters under International Law”, Academy Briefing, 2014, No. 7, p. 6.

Modeli regionalne saradnje

Razmatrajući bezbjednosne izazove, rizike i prijetnje koje dolaze u konkretnom slučaju sa nacionalnog, regionalnog i međunarodnog nivoa, jasno je da su one složene, visedimenzionalne, te da njihova povezanost i interakcija dodatno otežava i komplikuje odgovor države. Niti jedna država sama ne može se uspješno i efikasno izboriti sa ovako postavljenim izazovima, rizicima i prijetnjama. Zato je potrebno ostvariti određene modele bezbjednosne saradnje. Ova saradnja posebno je značajna za države Zapadnog Balkana zbog svih osobenosti i povećanog stepena bezbjednosnih rizika. Tako ostvarena saradnja višestruko je značajna, jer ne samo da pruža veći stepen stabilnosti i bezbjednosti svake od država regiona, već države navodi na saradnju, čime se izbjegava mogućnost da dođe do unutarregionalnih sukoba, čemu je ovaj region više puta svjedočio. Ovako definisana saradnja doprinosi ostvarivanju strateškog spoljopolitičkog interesa država regiona, a to je članstvo u EU, posebno kroz učešće u pregovaračkom procesu za poglavlja koja se tiču bezbjednosti.

Budući da govorimo o pitanju bezbjednosti na regionalnom nivou, obavezno treba pomenuti teoriju regionalnog bezbjednosnog koncepta, koja će pokazati sa teorijskog stanovišta uticaj bezbjednosnih rizika, izazova i prijetnji i potrebu za saradnjom kao adekvatnim odgovorom. Prije svega poslužiće da ukaže na svu složenost koju sa sobom nosi regionalni bezbjednosni koncept. Rodonačelnici ove teorije su Wiwer i Buzan, koji su regionalni bezbjednosni kompleks definisali kao „grupu država čiji su primarni bezbjednosni interesi toliko usko povezani da se njihove nacionalne bezbjednosti ne mogu realistično razmatrati odvojeno.”¹⁷ Za ovu teoriju moglo bi se reći da je središnja teorija i da kombinuje druge dvije velike teorije: materijalističku i konstruktivističku. Ona ima elemente i neorealizma jer govori o teritorijalnosti i raspodjeli moći. Sadržaj konstruktivizma ogleda se u postojanju sekuritizacije koja objašnjava ključni odnos ne samo u regionalnoj bezbjednosti, već i u regionalnim političkim odnosima, a to je prijateljstvo i neprijateljstvo. Ova teorija ističe i princip da jedna država može biti članica samo jedne regije. Regionalni bezbjednosni koncept u svojoj analizi govori o četiri bezbjednosna odnosa i to: nacionalna bezbjednost država, regionalni odnos država (regionalna bezbjednost), odnos regiona sa drugim regionima u susjedstvu i uticaj globalnih sila na region. Pregled ove teorije potvrđuje sve navedene činjenice o složenosti regionalnih bezbjednosnih odnosa, posebno ako se govori o prostoru Zapadnog Balkana. Ova teorija, posebno u dijelu koji govori o sekuritizaciji, pokazuje da pored prijateljskih zemalja postoje i one među kojima dominira neprijateljstvo. Zapadni Balkan je potvrda za ove druge, jer nas je istorija odnosa među državama ovome naučila. Zbog njegovog geostrateškog

¹⁷ Barry Buzan, *People, States and Fear*, Wheatsheaf Book, Brighton, 1983, p. 106.

položaja posebno je izražen globalni uticaj svjetskih sila na ovaj prostor. Treba učiniti da u regionu ne bude država koje će biti na neprijateljskim stranama, kao i region zaštititi od uticaja svjetskih sila, posebno onih čija je spoljna politika, kao i interesi, suprotna stremljenjima država Zapadnog Balkana za članstvo u EU. Ovo je partnerski odnos i odnos saradnje ne samo između država regiona, već i između ovih država i EU.

Saradnja kao efikasan odgovor na sve bezbjednosne izazove, rizike i prijetnje može se odvijati na tri nivoa: bilateralnom, regionalnom i integrativnom u veće političke i bezbjednosne cijeline. Ovako stvorena mreža međudržavanih odnosa država regiona snažan je faktor stabilnosti i bezbjednosti na Zapadnom Balkanu.

Bilateralna saradnja odvija se najčešće kroz potpisivanje međudržavnih pravnih dokumenata, koji su dio međunarodnog pravnog sistema. Oni po vrsti najčešće mogu biti: ugovori, sporazumi i deklaracije. Navedena pravna dokumenta moraju da imaju pravni osnov za zaključenje i u domaćem pravnom sistemu. Kada je u pitanju saradnja u oblasti bezbjednosti, postoji mnoštvo pravnih akata koji se odnose na pitanja regulisanja carinske saradnje i kontrola, policijske i saradnje u obavještajnom sektoru itd. U Crnoj Gori pravni osnov sadržan je u Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima.¹⁸ U članu 2 kaže se da se međunarodna pravna pomoć pruža u skladu sa međunarodnim ugovorima, ako pak oni ne postoje, vrši se direktna primjena zakona. U članu 3 se objašnjava šta ovaj vidi pomoći obuhvata i konstatuje se da se odnosi na izručenje okrivljenih i osuđenih, ustupanje i preuzimanje krivičnog gonjenja, izvršenje stranih sudskih odluka u krivičnim stvarima, obrazovanje zajedničkih istražnih timova, kao i ostale oblike međunarodne pravne pomoći propisane ovim zakonom. Na temelju ovog zakona u konkretnom slučaju Crna Gora sa državama regiona Zapadnog Balkana može zaključivati ugovore. Praktičan primjer regionalne saradnje u oblasti bezbjednosti je regionalna pravosudna saradnja u krivičnim stvarima. Ako posmatramo Albaniju, vidjećemo da je ona recimo u 2017. godini primila 735 zahtjeva za pravnu pomoć u krivičnim predmetima, od kojih najveći broj dolazi od susjednih država Sjeverne Makedonije (63 zamolnice), Kosova (103 zamolnice) i Crne Gore (26 zamolnica). Broj izručenih lica Srbiji je 4, Kosovu 5, dok je Sjevernoj Makedoniji izručeno 7 lica. Albanija je od recimo Kosova u istom periodu potraživala 5 lica. Crnoj Gori je u 2017. godinu upućen određen broj zamolnica za pravosudnu saradnju i to: iz Srbije 277, BiH 136, Albanije 53, Kosova 38 i Sjeverne Makedonije 12. U 2018. godini Crna Gora je zemljama regiona uputila zamolnice istog tipa i to: Srbiji 150, BiH 48, Kosovu 32, Albaniji 29 i Makedoniji 6. Kada je u pitanju vrsta pravne pomoći, najčešće se radilo o ekstradiciji, izvodu iz kaznene evidencije, transferu krivičnog

¹⁸ Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Sl. list CG”, br. 04/08, 36/13, 67/19)

postupka i saslušanju.¹⁹ Navedeni podaci dokaz su veoma dinamične bilateralne saradnje koju ostvaruju organi i službe u nacionalnom sistemu bezbjednosti država Zapadnog Balkana.

Drugi oblik saradnje je regionalna. Ako je pogledamo u kontekstu teorije regionalnog bezbjednosnog koncepta, vidjećemo da je ona odgovor na bezbjednosne izazove koji dolaze iz regiona, ali isto tako tačka oslonca i saradnje država koja ih podstiče na prijateljstvo, a ne neprijateljski odnos. Regionalna saradnja odvija se kroz brojne regionalne inicijative koje za teme imaju pitanje bezbjednosti, ali kroz mnoge druge čiji je jedan od djelova princip uspostavljanja regionalne bezbjednosti. Sve one imaju za cilj da se uspostavi stabilnost Zapadnog Balkana. Danas postoji deset regionalnih bezbjednosnih inicijativa i to: Američko-jadranska povelja, Proces saradnje ministara odbrana zemalja JIE, Forum načelnika generalštaba oružanih snaga Balkana i Centar za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja u Jugoistočnoj i Istočnoj Evropi, Konferencija obavještajnih službi JIE, Forum nacionalnih bezbjednosnih organa JIE, Regionalni sastanak direktora nacionalnih bezbjednosnih organa, Jadranski klub, Centar za bezbjednosnu saradnju i Asocijacija šefova policija JIE. Albanija, BiH i Crna Gora članice su svih deset regionalnih bezbjednosnih inicijativa, Srbija i Sjeverna Makedonija su članice njih devet, dok je Kosovo članica jedne, a kao posmatrač pojavljuje se u dvije.²⁰ Podaci ukazuju na razumijevanje donosilaca političkih odluka u zemljama regiona Zapadnog Balkana o značaju bezbjednosnih integracija na regionalnom nivou. Međutim, ostaje otvoreno pitanje, koliki je stvarni efekat djelovanja navedenih inicijativa na uspostavljanje stabilnog i bezbjednog Zapadnog Balkana. Pored navedenih regionalnih inicijativa, postoji i čitav niz onih koje pored ostalih regionalnih pitanja tretiraju i pitanja stabilnosti Zapadnog Balkana. Među njima se izdvajaju one koje se odnose dominantno na Zapadni Balkan i to: Proces saradnje zemalja jugoistočne Evrope, Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope, Savjet za regionalnu saradnju. Takođe svoj značaj regionalnoj stabilnosti daju i inicijative koje uz druge regionalne obuhvataju i Balkan i to: Centralnoevropska inicijativa i Jadransko-jonska inicijativa. Posmatrajući ih iz ugla davanja doprinosa regionalnoj bezbjednosti i stabilnosti, posebnu pažnju treba posvetiti dvijema inicijativama i to: Procesu saradnje zemalja jugoistočne Evrope i Paktu za stabilnost jugoistočne Evrope. Prvi oblik saradnje nakon rata na prostoru bivše SFRJ pokrenut je odmah po potpisivanju Dejtonskog sporazuma. Tako 1996. godine nastaje Komisija za stabilnost, bezbjednost i saradnju zemalja jugoistočne Evrope (KEBS),

¹⁹ Podaci preuzeti iz istraživanja koje je sproveo CEDEM uz podršku Konard Adenauer Stiftung objavljenog u aprilu 2019. godine u dokumentu pod nazivom Regionalna pravosudna saradnja u krivičnim stvarima: pregled komparativnih praksi zemalja Zapadnog Balkana u izdanju CEDEM-a.

²⁰ Boro Vučinić, *Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana*, CID, Podgorica, 2017, str. 340.

kasnije preimenovana u Proces saradnje zemalja jugoistočne Evrope (PSJIE). Njen rad karakterišu tri perioda i brojni samiti na kojima su donošene deklaracije kao izraz saglasnosti država članica da unaprijeđe svoje odnose i region u cjelini u većem broju oblasti, počevši od ekonomije i saobraćaja preko ljudskih prava do oblasti bezbjednosti. Poseban značaj za postizanje regionalne bezbjednosti imala je Sofijska deklaracija, usvojena 1996. godine, koja je govorila o „dobrosusjedskim odnosima, stabilnosti, bezbjednosti i saradnji na Balkanu” i sadrži vrlo široke ciljeve moguće saradnje. Prema deklaraciji, oblasti saradnje su podijeljene u četiri velike grupe.²¹ Jedna od tih oblasti ticala se pitanja unutrašnjih poslova i pravosuđa, sa posebnim akcentom na borbu protiv organizovanog kriminala, krijumčarenja, terorizma, pitanja viza i imigracija. Samit koji je 2000. godine održan u Bukureštu kao posljedicu imo je donošenje Povelje o dobrosusjedskim odnosima, stabilnosti, bezbjednosti i saradnji u jugoistočnoj Evropi. Dio ovog dokumenta odnosi se na jačanje političke i bezbjednosne saradnje među državama članicama inicijative. Još jedan samit, a po redu peti, održan je u Tirani 2002. godine. Njegov značaj je u tome što se dogodio samo godinu nakon terorističkog napada 11. septembra, pa je akcenat stavljen na regionalnu borbu protiv terorizma. Kada je u pitanju Pakt za stabilnost u jugoistočnoj Evropi, on je nastao 1999. godine kao proizvod zalaganja Njemačke u Savjetu Evrope. Te iste godine i zvanično odlukom OEBS-a formirana je ova regionalna inicijativa. Ideja je bila da se regionu da politička podrška i dodatna snaga za transformaciju poslijeratnog društva, a u sve radi punopravnog članstva država u EU. Inicijativa je imala posebno veliki izazov koji se ticao uspostavljanja saradnje i povjerenja između Srbije i Kosova u oblasti bezbjednosti i odbrane. Inicijativa je potencirala reformu sektora odbrane, što je podrazumijevalo njegovo stavljanje pod civilnu kontrolu. Ovo je period ratnog nasljeđa, te je intencija bila osloboditi se viška naoružanja. Na dnevnom redu su bila pitanja zaustavljanja krijumčarenja lakog naoružanja, deminiranja, zabrane proliferacije, te kontrole naoružanja uopšte. Vojna i saradnja u oblasti odbrane bila je poseban izazov, zbog nepovjerenja i sukoba iz rata devedesetih godina prošlog vijeka. Saradnja je podsticana u oblasti unutrašnjih poslova i pravosuđa, kontrole migracija, te borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije. Značajan pomak učinjen je ostvarivanjem međudržavne saradnje u oblasti zajedničkog i efikasnog djelovanja u kriznim situacijama u oblasti vojske.

Konstatovali smo da postoji značajan broj regionalnih inicijativa i to kroz tri nivoa i obima saradnje. One uključuju značajan broj oblasti, počevši od politike, ekonomije preko društvenih pitanja do bezbjednosti. Međutim, mora se postaviti pitanje njihove učinkovitosti i konačno koliki je njihov stvaran efekat na stvaranje regionalne

²¹ Duško Lopardić, Jasminka Kronja, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret Srbije, Fridrih Ebert Stiftung, Beograd, 2010, str. 61.

bezbjednosti? Prvo, jasno je da u ovom regionu od 1991. godine postoji mnogo regionalnih inicijativa koje ponekad imaju ista polja djelovanja, principe i mehanizme. Ovo utiče na njihovu efikasnost. Mnoge od njih podstaknute su finansijskom podrškom pojedinih država EU ili međunarodnih organizacija, pa često usljed ekonomskih kriza ili slabljenja entuzijazma, opada interesovanje za njih kao i nivo finansiranja. Neke od inicijativa su neaktivne, anahrone i treba ih mijenjati u skladu sa novim izazovima po stabilnost i bezbjednost Zapadnog Balkana. Takođe, moramo uzeti u obzir i politički momenat i previranja ovog tipa u državama regiona, koja utiču na napuštanje jedne ideje a formiranje druge. Primjer za ovu tvrdnju je i ideja o stvaranju regionalne inicijative „Otvoreni Balkan” čiji elementi se već nalaze u nekim od postojećih. Konačno, vrlo često nedostaje iskrena želja za prijateljskim odnosima, a sve je protkano teretima sukoba i rata minulih vremena. Međutim, moramo istaći i njihov značaj. On se ogleda u činjenici da su države ovog regiona naučile da saraduju, pokazale su određen stepen slaganja u pojedinim regionalnim pitanjima, a sada ih sve veže proces integracije u EU i članstvo pojedinih država u NATO. Bezbjednosna saradnja kroz ciljane inicijative daje rezultate, posebno u borbi protiv prekograničnih oblika kriminala sa posebnim akcentom na organizovani kriminal i carinsku saradnju.

Integracija u veće bezbjednosne i odbrambene sisteme

Zapadni Balkan je region na čiju stabilnost i bezbjednost utiču bezbjednosni izazovi, rizici i prijetnje na globalnom nivou. Odgovor na njih mora biti združen i jednako tako globalan. Da bi se ovaj region mogao zaštititi u navedenom smilu, potrebno je da države koje ga čine budu dio većih bezbjednosnih i odbrambenih sistema. Međutim, nema jedinstva u pogledu članstva u ove sisteme. Neke države kao što su Crna Gora, Albanija i Sjeverna Makedonija su članice NATO-a, druge države, kao Srbija i BiH nisu, a sa NATO-om ostvaruju drugačije odnose. Kada govorimo o Srbiji možemo reći da su njeni odnosi sa NATO-om „u mnogo čemu specifični — rezultat su i refleksija istorijskih okolnosti i događaja iz nedavne prošlosti. Međutim, na obe strane postoji izraženo razumevanje da unapređenje partnerske saradnje, posebno kroz učešće Republike Srbije u programu Partnerstvo za mir, koje doprinosi stabilnosti i jačanju poverenja na Balkanu i širem evro-atlantskom prostoru.”²² Srbija je proklamovala neutralnost kao jedan od strateških pravaca u spoljnoj politici i time, uz činjenicu da je 1998. godine na njenoj teritoriji djelovao NATO, pokazuje jasan stav da ne želi postati članica ovog saveza. Kada je u pitanju odnos BiH i NATO, on je složen i pod uticajem različitih politika koje se vode na nivou entiteta. Zvaničan

²² <https://mfa.gov.rs/lat/spoljna-politika/bezbednosna-politika/partnerstvo-za-mir>

stav države ogleda se u činjenici da ona „razumije i prihvata koncept kolektivne sigurnosti, kao kamen temeljac dugoročne vojne strategije. Ključni element za ostvarivanje vojne sigurnosti Bosne i Hercegovine je postati članicom NATO, jer joj u tom slučaju njen nacionalni suverenitet i teritorijalni integritet garantira cijeli Savez. Iako članstvo u NATO programu PfP ne donosi garancije kolektivne sigurnosti, kao što to čini puno članstvo u NATO-u, ono predstavlja prvi korak u tom pravcu.”²³ Treba napomenuti da država trenutno učestvuje i u Akcionom planu za članstvo. Iz navedenog je jasno da je strateško opredjeljenje BiH članstvo u NATO, međutim, stvarna slika je nešto drugačija. Unutrašnja politička nestabilnost izazvana različitim shvatanjima razvoja države od strane tri entiteta utiče i na integracioni proces u veću bezbjednosnu i odbrambenu cjelinu. Sa druge strane jasno je mešanje drugih na ovom putu, posebno Ruske Federacije koja je neskriveno i zvanično saopštila da ne podržava članstvo BiH u NATO, uz napomenu da će posegnuti i za određenom reakcijom. Zatim, postoji snažan politički uticaj Srbije kao države koja propagira neutralnost za Republiku Srpsku, što svakako ne ide u prilog namjerama druga dva entiteta ali i zvaničnom iskazu države za članstvo u NATO. Proces pristupanju NATO-u dodatno komplikuje i postojanje viška naoružanja kojeg je „prema podacima iz 2020. godine, oko 11.000 tona municije i eksploziva, i više od 67.000 komada oružja različitog kalibra, od kojih su neki stariji od 40 godina, smješteno je u 15 skladišta širom zemlje.”²⁴ Pored opasnosti po živote građana usljed neadekvatnog odlaganja i rukovanja, ovo je i crno tržište za ilegalnu trgovinu oružjem. Kosovo je najdalje danas kada je u pitanju članstvo u NATO. Međutim, sve su glasnije procjene da bi ono moglo postati prije članica NATO-a nego UN-a. Razlog je činjenica da snažnu ulogu u NATO-u igraju SAD kao tradicionalno prijateljska zemlja, kao i da nema uticaja Srbije.

Države ovog regiona punopravne su članice UN, a doprinos bezbjednosti je posebno iskazan kroz rad Kancelarije UN za borbu protiv droga i kriminala (UNODC). Saradnjom sa ovom međunarodnom organizacijom države Zapadnog Balkana daju značajan doprinos u borbi protiv svih oblika organizovanog kriminala, sa posebnim akcentom na trgovinu drogama i ljudima. Saradnja omogućava umrežavanje policijskih snaga, pružanje međunarodne pravne pomoći, razmjenu informacija i baza podataka, kao i rad na donošenju adekvatnih i sa međunarodnim pravom usklađenih pravnih dokumenata u ovoj oblasti. Treba napomenuti da Kosovo nije članica UN, te da njegov doprinos u formalnom smislu po ovom osnovu nije moguć.

Komplikacija u integracijama država Zapadnog Balkana nema kada je u pitanju Interpol. Svaka od država ovog regiona je punopravna članica i svaka posjeduje svoj nacionalni centralni biro. Izuzetak je

²³ http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/sjevernoatlantski_savez_nato/bih_i_nato/?id=112

²⁴ <https://www.osce.org/files/f/documents/9/6/468294.pdf>

Kosovo koje je povuklo zahtjev za prijem u članstvo, jer nije dobilo podršku od Srbije. Ovo omogućava aktivnu i efikasnu policijsku saradnju, ne samo na nivou regiona, nego i na globalnom. Države Zapadnog Balkana su članice OEBS-a i slijede njegovu politiku koja se tiče bezbjednosnih pitanja. Kosovo nije član, ali je iskazalo namjeru da bude. Države se različitom dinamikom kreću ka članstvu u EU. Bez obzira na ovu činjenicu, kroz pregovarački proces u oblasti bezbjednosti posebno se poklanja pažnja poglavljima koja se tiču pravosuđa i temeljnih ljudskih prava, kao i pravde, slobode i bezbjednosti. U konkretnom slučaju pitanje bezbjednosti odnosi se na izazove, rizike i prijetnje od organizovanog kriminala, trgovine ljudima, terorizma, trgovine drogama i saradnji u oblasti carinske politike. Ovako postavljeni modeli integracija država Zapadnog Balkana u veće bezbjednosne i odbrambene sisteme osnažuju i čine efikasnijom borbu čiji je cilj uspostavljanje regionalne stabilnosti i bezbjednosti.

Zaključak

Kontinuitet političkih i bezbjednosnih problema svojstven je regionu Zapadnog Balkana. Njegova pozicija u međunarodnim okvirima postavljena je tako da se sa jedne strane posmatra kao neuralgična tačka, politički i bezbjednosni problem, a sa druge strane kao značajni geostrateški prostor. Ovo su dvije činjenice koje ga često postavljaju u sam vrh bezbjednosne politike međunarodne zajednice. Izvori nestabilnosti nekada se nalaze u nacionalnim politikama, zatim unutar regiona, nekada su potpomognuti miješanjem drugih država, a nekada na njih utiču politička i bezbjednosna dešavanja na globalnoj sceni. Složenost političkih, ekonomskih i društvenih dešavanja opterećuje ovaj region, kao i relikti prošlih vremena koji su u većoj mjeri sazđani od sukoba, netrpeljivosti i nerazumijevanja. Svaka od država regiona odgovorna je za postizanje mira i stabilnosti u svojim granicama i to je njena obaveza prema građanima. Kako bi država bila stabilna i bezbjedna, mora egzistirati u bezbjednom i stabilnom regionu. Ove karakteristike regiona zavisice od političkih i bezbjednosnih kretanja na međunarodnom nivou. Zapadni Balkan se zaista nalazi na ruži političkih i bezbjednosnih vjetrova koji izazove, rizike i prijetnje donose sa različitih strana. Što prije države regiona shvate da je jedina zaštita i tačka oslonca regionalna saradnja, prije će ovaj region postati simbol bezbjednosti, stabilnosti i prosperiteta.

Literatura

- Bek, Urlih, *Rizično društvo*, Filip Višnjić, Beograd, 2001, str. 38.
Bennet, A. LeRoy, Oliver, James K, *Međunarodne organizacije*,
Politička kultura, Zagreb, 2004, str. 135.

- Buzan, Barry, *People, States and Fear*, Wheatsheaf Book, Brighton, 1983, p. 106.
- Foley, Sean, Karlsen, Jonathan R, Putniņš, Tālis J, „Sex, Drogen and Bitcoin”, *The Review of Financial Studies, Volume 32*, Oxford Academic, Oxford, 2019, pp. 1798–1853.
- Gaćinović, Radoslav, *Savremeni terorizam*, Grafomark, Beograd, 1998, str. 31.
- Grizold, Anton, *Međunarodna sigurnost*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1998, str. 47.
- Lopardić, Duško, Kronja, Jasminka, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret Srbije, Fridrih Ebert Stiftung, Beograd, 2010, str. 61.
- Mijalković, Saša, „Organizovani kriminal kao pretnja nacionalnoj bezbjednosti” *Bezbjednost 1–2/2009*, Beograd, 2009, str. 123.
- Škulić, Milan, „Odnos organizovanog kriminaliteta u krivično pravnom smislu i saočesništva”, *Žurnal za kriminalistiku i pravo*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2014, str. 3.
- Vučinić, Boro, *Bezbjednosne integracije Zapadnog Balkana*, CID, Podgorica, 2017, str. 340.

Izvori sa interneta

- <https://mfa.gov.rs/lat/spoljna-politika/bezbednosna-politika/partnerstvo-za-mir>
- http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/sjevernoatlantski_savez_nato/bih_i_nato/?id=112
- <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-Serbian-13Jun1110-Web.pdf>
- <https://www.osce.org/files/f/documents/9/6/468294.pdf>
- <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-48065932>

Dokumenta

- Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službenom listu CG”, br. 4/08 i 36/13)
- Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Sl. list CG”, br. 04/08, 36/13, 67/19)
- Krivični zakonik („Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 — ispr, 107/2005 — ispr, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019)
- Krivični zakonik Crne Gore („Sl. list RCG”, br. 70/03, 13/04, 47/06 i „Sl. list CG”, br. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11, 40/13, 56/13, 14/15, 42/15, 58/15, 44/17, 49/18 i 3/20)
- Countering Violent Extremism (CVE) Literature Review, Australian Government, Department of Defence, Edinburgh, 2011, p. 9.
- Global terrorisan index 2020, Measuring the impact of terrorisam, Institute Economic end Peace, Sydney, 2020, p. 9.
- Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, „Foreign Fighters under International Law”, Academy Briefing, 2014, No. 7, p. 6.
- Plan of Action to Prevent Violent Extremism: Report of the Secretary-General (United Nations General Assembly Seventieth Session A/A/70/674)

ACHIEVING REGIONAL SECURITY
WESTERN BALKANS AS A FULCRUM
OF REGIONAL COOPERATION

The Western Balkans region is an area with cyclical security crises and constant security challenges. Evidence for this claim can be found by observing the historical context of this region. The twentieth century was full of conflicts of greater or lesser proportions. Therefore, it is necessary to determine the causes of instability, as well as possible answers to them. The causes are twofold. They are contained in intra-regional and international security challenges. The security of the Western Balkans is complicated by political turmoil in the countries of the region and complex interstate relations. The challenges of regional cooperation observed in this way represent an element for mutual understanding and cooperation between the countries of the Western Balkans, especially in the field of security, as well as a condition for easier mastering of tasks from the negotiating chapters in the EU enlargement policy.

Keywords: Western Balkans, European Union, security, security challenges, cooperation